

PÄLKÄNE KATAJA

MAAKAAPELIKAIVANNON ARKEOLOGINEN VALVONTA 2015

SISÄLLYSLUETTELO

1	Johdanto	3
1.1	Hankkeen tausta	3
1.2	Katajan rautakautinen asuinpaikka	3
1.3	Käytetyt menetit	6
2	Havainnot	6
3	Yhteenveto	9
4	Lähteet.....	10

Liite 1. Digitaalkuvaluettelo

Kartta 1. Valvotun maakaapelilinjan sijainti, MK 1: 2000

Kartta 2. Havaitut ilmiöt, MK 1: 900

Taustakartat:

Maanmittauslaitoksen Maastotietokannan 07/2015 aineistoa

http://www.maanmittauslaitos.fi/avoindata_lisenssi_versio1_20120501

PÄLKÄNE KATAJA, ARKEOLOGINEN VALVONTA 2015

Tiivistelmä

Kulttuuriympäristöpalvelut Heiskanen & Luoto Oy suoritti huhtikuussa 2015 arkeologisen valvonnan Pälkäneellä, Katajan rautakautisen asuinpaikan (muinaisjäännöstunnus 1000019707) lähistöllä. Valvonta liittyi Elenia Oy:n maakaapelointityöhön, jossa tehtiin kaapelikaivanto Katajan asuinpaikan itäpuolelle, pellon ja metsikön reunaan, lähimmillään noin parinkymmenen metrin päähän kohteen itäreunasta. Maakaapelikaivannon osalta valvonnan kenttätyöt tehtiin 15.4.2015, ja niistä vastasi arkeologi (FM) Kirsi Luoto. Valvonnan jälkityöt tehtiin syksyllä 2014, ja hankkeen kustannuksista vastasi Elenia Oy. Valvonnassa havaittiin mahdollisesti Katajan muinaisjäännökseen liittyviä värjäymiä neljässä kohtaa maakaapelikaivannon länsiprofiilia.

Arkisto- ja rekisteritiedot

Tutkimuskohteen nimi:	Pälkäne, Katajan (1000019707) rautakautinen asuinpaikka
Tutkimuksen laatu:	Arkeologinen valvonta maakaapelointityön yhteydessä.
Tutkijat:	FM Kirsi Luoto
Tutkimuslaitos:	Kulttuuriympäristöpalvelut Heiskanen & Luoto Oy
Kenttätyöaika:	15.4.2015
Tutkitun alueen laajuus:	noin 140 m pitkä maakaapelilinjaus kohteen itäpuolella, pellon reunassa.
Tutkimuksen tilaaja:	Elenia Oy
Kunta/kylä/tila	Pälkäne/ Laitikkala/ 635-417-3-34 (tutkittu linjanosa)
Peruskartta:	2132 06
Sijaintikoordinaatit: (ETRS-TM35FIN)	P: 6795190 - 6795290 I: 357755 - 357820
Tutkimuksen löydöt:	Ei löytöjä.
Aiemmat tutkimukset:	Poutiainen Hannu 2011 inventointi
Raportin säilytyspaikka:	Alkuperäinen raportti Kulttuuriympäristöpalvelut Heiskanen & Luoto Oy:n arkistossa, kopiot Pirkanmaan maakuntamuseon ja Museoviraston arkistossa.

LÄHESTYMISKARTTA

Kuva 1. Tutkimusalueen sijainti merkitty kartalle punaisella pallolla. Pohjakartta © Maanmittauslaitos 07/2015

1 Johdanto

1.1 Hankkeen tausta

Kulttuuriympäristöpalvelut Heiskanen & Luoto Oy suoritti huhtikuussa 2015 arkeologisen valvonnan Pälkäneellä, Katajan rautakautisen asuinpaikan (muinaisjäännöstunnus 1000019707) lähistöllä (kuva 1). Valvonta liittyi Elenia Oy:n maakaapelointityöhön, jossa tehtiin kaapelikaivanto Katajan asuinpaikan itäpuolelle, pellon ja metsikön reunaan, lähimmillään noin parinkymmenen metrin päähän kohteen itäreunasta. Valvonnan tarpeellisuus on määritelty Pirkanmaan maakuntamuseon lausunnossa DIAR: 22/2015. Lausunnossa on mainittu, että myös muinaisjäännösalueella sijaitseva ja alun perin poistettavaksi kaavailtu ilmajohtopylväs haruslimppuineen tulisi poistaa niin ikään arkeologin valvonnassa. Pylvästä ei kuitenkaan ilmeisesti päädytty kuitenkaan poistamaan, vaan se on ilmeisesti jätetty paikoilleen.

Maakaapelikaivannon osalta valvonnan kenttätöitä tehtiin 15.4.2015, ja niistä vastasi arkeologi (FM) Kirsi Luoto. Valvonnan jälkityöt tehtiin syksyllä 2014, ja hankkeen kustannuksista vastasi Elenia Oy. Ensimmäisen valvontapäivän jälkeen odoteltiin tilaajan yhteydenottoa ilmajohtopylvään poistamisen päivämäärään liittyen. Tiedusteltaessa tarvitaanko kohteella enää arkeologia valvomaan pylvään poistamista, vastasi työn tilaaja, että tarvittavat valvonnat on suoritettu. Oletan näin ollen, että ilmajohtopylväs on jätetty paikoilleen Katajan muinaisjäännösalueelle.

1.2 Katajan rautakautinen asuinpaikka

Katajan rautakautinen asuinpaikka löydettiin vuonna 2011, kun arkeologi Hannu Poutiainen suoritti alueella Katajan tilaan liittyvää ranta-asemakaavainventointia (Pälkäne Laitikkala, Katajan tilan ranta-asemakaava-alueen muinaisjäännösinventointi 2011. Mikroliitti Oy).

Kohde sijaitsee Pinteleen ja Kyllönjoen välisellä leveällä niemellä, Katajankärkeen menevän pelto/mökkkitien länsipuolella ja Katajan päärakennuksesta noin 300 m luoteeseen (kuva 2). Paikalla on rakentamaton, pieni metsäinen alue, jossa muinaisjäännös sijaitsee. Muinaisjäännöstä ympäröivät alueet ovat osin rakennettuja tai pihamaata. Paikalle kaivettiin vuoden 2011 inventoinnissa 14 koekuoppaa, joista viidestä tehtiin löytöjä: ainakin yksi esihistoriallinen saviastian pala, kappale palanutta luuta ja osittain sulanut lasihelmi. Esihistorialliset löydöt tulivat verrattain suppealta alueelta. Lisäksi laajemmalla alueella on myöhäisen historiallisen ajan löytöjä, joita ei inventoinnin yhteydessä otettu talteen (lasia, tiiltä, rautanauloja). (Muinaisjäännösrekisteri 20.7.2015)

Kuva 2. Katajan rautakautinen asuinpaikka kuvattuna kaakosta. Kuvassa oikealla näkyy kaapelikaivannosta nostettua hiesua. (Kuva: Pälkäne Kataja 2015: 1)

Maa-aines, joka on kauttaaltaan sekoittunut 20 - 30 cm syvyydeltä, on löytökohdalla hietaa, rannempuna hiesua, eikä mahdollisesta esihistoriallisesta kulttuurikerroksesta havaittu inventoinnin yhteydessä merkkejä. Muinaisjäännös, mahdollisesti rautakautinen asuinpaikka, onkin kyseisellä kohdalla pahoin tuhoutunut. On myös mahdollista, että muinaisjäännös jatkuu tai on jatkunut rakennetuille tonteille, joihin ei tehty koekuoppia. Muinaisjäännöksen laajuus on arvio ja perustuu rakentamattomalle alueelle tehtyihin koekuoppiin ja niistä saattuihin löytöihin. Myös vanhan rantatörmän alapuolella löytöpaikan kohdalla on kesämökki.).(Muinaisjäännösrekisteri 20.7.2015)

Arkeologisen valvonnan yhteydessä keväällä 2015 haastateltiin kohteen lähistön kiinteistön omistajaa, joka kertoi alueelta mahdollisesti löydetystä miekasta. Miekka olisi löydetty josain vaiheessa 1940-1950-lukujen aikana läheltä vesirajaa, aivan rannasta, Katajan asuinpaikan länsipuolella sijaitsevan talon läheisyydestä (ks. kuva 2). Talo on rakennettu aivan rantaan, ja sitä rakennettaessa paikalle on tuotu täyttömaata sekä leikattu tie rantatörmään. Mielestäni on mahdollista, että miekka olisi peräisin ylempää törmästä, kenties juuri tieleikkauksen kohdilta. Tieleikkausta tutkittiin pintapuolisesti valvonnan yhteydessä, mutta merkkejä muinaisjäännöksestä ei havaittu. Valvonnan aikana informantti kertoi, että miekka olisi toimitettu museoon. Mihin museoon, sitä informantti ei pystynyt sanomaan. Miekkaa yritettiin jäljittää Kansallismuseon kokoelmista muinaiskalupäiväkirjan avulla sekä Hämeen museon kokoelmista, mutta turhaan. Kun valvonnasta oli kulunut joitakin päiviä, otti informantin sukulainen yhteyttä kertoen, että muistikuva löytyneestä miekasta oli väärä ja mitään miekkaa ei alueelta ollut koskaan löydettykään. Vuoden 2011 inventointilöytöjen, paikan topografian ja maaperän laadun huomioon ottaen en silti pitäisi mahdollisena, että miekan kaltaisia löytöjä olisi alueelta ollut mahdollista joskus tehdäkin.

Katajan rautakautisen asuinpaikan luoteispuolella sijaitsee Laitikkalan historiallinen kylätontti. Historiallisissa 1600- ja 1700-luvun kartoissa Katajan kohteen alue on Laitikkalan kylän peltojen välissä sijaitsevaa metsämaata (kuvat 3 ja 4).

Kuva 3. Lars Forssellin maakirjakartta Laitikkalan kylästä vuodelta 1693. Katajan muinaisjäännöksen suurpiirteinen sijaintipaikka merkitty kartalle nuolella.

1.3 Käytetyt metodit

Varsinaista valvontatyötä ennen valvottavaksi määrätty linjanosa käytiin läpi maastossa ja dokumentoitiin valokuvaamalla digitaalikameralla. Arkeologinen valvonta suoritettiin läpi koko valvottavaksi määrätyn, noin 140 m pitkän maakaapelilinjauksen. Maakaapelilinja oli merkitty maastoon merkkipaaluilla. Maannos pellon ja metsän reunassa oli hienoa hiekkaa/hietaa ja erittäin helposti kaivettavaa.

Kaivetun uran leveys oli pinnassa noin 50 cm, ja pohjalla 40 cm ja kaivanto oli keskimäärin 100 cm syvä (kuva 5). Kaivutyö eteni arkeologin valvonnassa. Kohdat, jotka osoittautuivat arkeologisesti mielenkiintoisiksi, dokumentoitiin valokuvaamalla digitaalikameralla ja tekemällä niistä muistiinpanoja. Valvontaan liittyvät jälkityöt tehtiin syksyllä 2014. Kartat piirrettiin puhtaaksi käyttäen MapInfo-paikkatieto-ohjelmistoa ja digitaalikuvat arkistoititiin Kulttuuriympäristöpalvelut Heiskanen & Luoto Oy:n arkistoon Tampereella.

Kuva 5. Maakaapelikaivantoa kaivetaan. Kuvattu pohjoisesta. (Kuva: Pälkäne Kataja 2015:2)

2 Havainnot

Maannos kaikkialla maakaapelikaivannossa oli erittäin hienoa hiekkaa/hietaa. Pääasiassa maannos oli täysin luontainen: turvekerroksen alla oli parinkymmenen senttimetrin paksuinen kerros peltomultaa, jonka alla puolestaan puhdasta, vaaleaa hietaa. Huuhtoutumis- tai rikastumiskerroksia ei kaivannon profiileissa ollut havaittavissa (kuva 6). Neljässä kohtaa (havaintokohdat A – D) kaivannon länsiprofiilissa oli kuitenkin havaittavissa arkeologisesti mielenkiintoisia ilmiöitä.

Kuva 6. Suurimmissa osassa kaapelikaivantoa peltomullan alla oli alueen luontainen maannos, vaalea hiesu. (Kuva: Pälkäne Kataja 2015: 3)

Havaintokohta A

ETRS-TM35FIN-tasokoordinaattien P: 6795268, I: 357797 osoittamassa kohdassa oli maa-kaapelikaivannon länsiseinämässä noin 40 cm syvyydessä havaittavissa tummanruskeaa ja punertavaa hiesua käsittävä linssimäinen, 10 cm paksu värjäymä (kuva 7). Värjäymää tutkittiin lastalla, mutta se oli löydötön. Maannos havaintokohdassa oli seuraava:

- 0 – 20 cm peltomulta
- 20 – 35 cm vaalea hiesu
- 35 – 45 cm tummanruskea ja punertava hiesu
- 45 – 70 cm vaalea hiesu

Kuva 7. Värjäymä A. (Kuva Pälkäne Kataja 2015: 4)

Havaintokohta B

ETRS-TM35FIN-tasokoordinaattien P: 6795245, I: 357815 osoittamassa kohdassa oli maa-kaapelikaivannon länsiseinämässä 25 – 30 cm syvyydessä havaittavissa 3 – 8 cm paksu tiivis, tummanruskea hiesu, jonka alla oli punertavaa hiesua paksuimmillaan 15 cm paksuinen kerros (kuva 8). Tummanruskean hiekan seassa oli pieniä hiilenhippuja. Maannos havaintokohdassa oli seuraava:

- 0 – 25 cm peltomulta
- 25/30 – 35 cm tummanruskea, tiivis hiesu
- 35 – 50 cm punertava hiesu
- 50 – 100 cm vaalea hiesu

Kuva 8. Värjäymä B. (Kuva: Pälkäne Kataja 2015:5)

Havaintokohta C

ETRS-TM35FIN-tasokoordinaattien P: 6795233, I: 357818 osoittamassa kohdassa oli maa-kaapelikaivannon länsiseinämässä, peltomullan alla havaittavissa paksuimmillaan 30 cm paksu kerros punertavaa hiesua (kuva 9). Punertavaa hiesua esiintyi puolen metrin matkalla kaivannon länsiprofiilissa, ja värjäymä muodosti profiilin loivaseinämäisen, kuoppamaisen kuivon.

- 0 – 20 cm peltomulta
- 20 – 50 cm tummanruskea, tiivis hiesu
- 50 - 100 cm vaalea hiesu

Kuva 9. Kuoppamainen värjäymä C. (Kuva: Pälkäne kataja 2015:6)

Havaintokohta D

ETRS-TM35FIN-tasokoordinaattien P: 6795221, I: 357820 osoittamassa kohdassa oli maakaapelikaivannon länsiseinämässä peltomullan alla havaittavissa paksuimmillaan 30 cm paksu kerros punertavaa hiesua (kuva 10). Punertavaa hiesua esiintyi puolen metrin matkalla kaivannon länsiprofiilissa. Värjäymä muodosti profiiliin kuoppamaisen kuvion.

0 – 20 cm peltomulta

20 – 50 cm tummanruskea, tiivis hiesu

50 - 100 cm vaalea hiesu

Kuva 10. Kuoppamaisen värjäymäkuvio kaivannon länsiprofiilissa. (Kuva: Pälkäne Kataja 2015: 7)

3 Yhteenveto

Kulttuuriympäristöpalvelut Heiskanen & Luoto Oy suoritti huhtikuussa 2015 arkeologisen valvonnan Pälkäneellä, Katajan rautakautisen asuinpaikan (muinaisjäännöstunnus 1000019707) lähistöllä. Valvonta liittyi Elenia Oy:n maakaapelointityöhön, jossa tehtiin kaapelikaivanto Katajan asuinpaikan itäpuolelle, pellon ja metsikön reunaan, lähimmillään noin parinkymmenen metrin päähän kohteen itäreunasta.

Valvonnan yhteydessä havaittiin noin 1 m syvyisen ja noin 0,5 m leveän kaapelikaivannon länsiprofiilissa neljässä kohtaa (A – D) tummanruskeaksi tai punertavaksi värjäytynyttä hiesua. Löydöttömien värjäymien liittymistä Katajan rautakautiseen asuinpaikkaan tai muun ikäiseen esihistorialliseen kuten esim. kivikautiseen ihmistoimintaan ei voida sulkea pois. Värjäymät ovat selkeitä, ja esiintyvät peltokerroksen alla. Alueen luontainen maannos on erittäin hienoa, kivetöntä, vaaleaa hiesua/silttiä, eikä maannoksessa ei ole havaittavissa luontaista huuhtoumis- tai rikastumiskerrosta. Tämä puoltaa oletusta siitä, että ruskeanpunertavat värjäymät ovat syntyneet mahdollisesti ihmistoiminnan tuloksena. Lisäksi osa havaituista värjäymistä (C ja D) oli kuoppamaisia poikkileikkaukseltaan.

Kirsi Luoto
FM, arkeologi

4 Lähteet

Painamattomat lähteet:

Poutiainen, Hannu 2011. Pälkäne Laitikkala, Katajan tilan ranta-asemakaava-alueen muinaisjäännösinventointi 2011. Museoviraston keskusarkistossa.

Sähköiset lähteet:

Museovirasto, Kulttuuriympäristön tutkimusraportit.

http://kulttuuriymparisto.nba.fi/netsovellus/rekisteriportaali/raportti/read/asp/r_default.aspx (20.7.2015)

Museovirasto, Muinaisjäännösrekisteri.

http://kulttuuriymparisto.nba.fi/netsovellus/rekisteriportaali/mjreki/read/asp/r_default.aspx (20.7.2015)

Kartat:

Avander, Niklas 1703. Laitikkalan kylän tiluskartta. Jyväskylän yliopiston digitaalinen julkaisuarkisto (JYX). Kansallisarkisto, sig. H61 13/1-2.

Forssell, Lars 1693. Maakirjakartta Laitikkalan kylästä. Jyväskylän yliopiston digitaalinen julkaisuarkisto (JYX). Kansallisarkisto, sig. H16 18/1.

Liite 1. Digitaalikuvaluettelo

Kuvannut Kirsi Luoto 2015. Kuvat on arkistoitu Kulttuuriympäristöpalvelut Heiskanen & Luoto Oy:n arkistoon.

Kuva	Aihe	Kuvattu suunnasta	Pvm
1	Katajan rautakautinen asuinpaikka.	kaakko	15.4.
2	Kaapelikaivantoa kaivetaan.	pohjoinen	15.4.
3	Suurimmassa osassa kaapelikaivantoa peltomullan alla oli alueen luontainen maannos, vaalea hiesu -	15.4.	
4	Värjäymä A.	-	15.4.
5	Värjäymä B.	-	15.4.
6	Värjäymä C.	-	15.4.
7	Värjäymä D.	-	15.4.

PÄLKÄNE KATAJA
ARKEOLOGINEN VALVONTA 2015

Kartta 1. Valvonta-alueiden sijainti.

MK 1: 2000
digit. Kirsi Luoto

 Kataja (1000019707)

 uusi maakaapelilinjaus

 valvottavaksi määrätty linjauksenosa

PÄLKÄNE KATAJA
ARKEOLOGINEN VALVONTA 2015

Kartta 2. Havaittujen ilmiöiden sijainti.

Mk 1: 900
Digit. Kirsi Luoto

Kataja (1000019707)	havaitut ilmiöt A - D
uusi maakaapelilinjaus	valvottavaksi määrätty linjauksenosa

